

Az ige, főnév és melléknév szerepe a magyar és a kínai mondatokban

A magyar és a kínai milyen nyelvtípusok?

A magyar nyelv **agglutináló (ragasztó)** nyelv, a kínai pedig **izoláló (elszigetelő)**. Az agglutináló nyelvek toldalékokat használnak, ahogy a magyar is. A szótőhöz ragasztott toldalékokkal fejezi ki nyelvtani viszonyait. Amit a magyar nyelv egy szóalakkal el tud mondani, azt egy másik nyelv csak több szóalak használatával képes csak. A magyar és a kínai nyelv között az első és legalapvetőbb különbség, mivel a kínai izoláló nyelv, ezért nem használ toldalékokat, hanem izolált szótövek egymás mellé helyezésével alkotja meg mondatait. A kínai nyelvtan a viszonyait segédszavak, a hangsúly és a szórend segítségével fejezi ki.

Egy ennél egyszerűbb felosztás szerint a magyar nyelv a **szintetikus** nyelvek közé tartozik, toldalékokat használ. A kínai viszont **analitikus**, olyan nyelv amely izolál.

Bevezetés a kínai nyelvtanba

A kínai nyelvtan nagyon egyszerű: nincs neme (férfi/nő), nincs többes szám, nincs ragozás. Ebből kifolyólag nagyon fontos a szavak elhelyezkedése és sorrendje. Minden szó logikai sorrendben követik egymást. Fontos a kontextus, abból lehet következtetni a beszédhelyzetre és a nyelvtani szabályokra.

A kínai nyelvben nincs ragozás és toldalékolás, ezért a szavak mindig toldalék nélküli formában állnak a mondatban.

A mandarin kínaiban az egyszerű mondat a következő mintára épül:

alany + állítmány (+ tárgy) (<http://www.chine-culture.com/en/chinese/learn-chinese/lesson-01/grammar.php>) (2019.04.13.)

他 / 她 学习。 Tā xuéxí.
alany állítmány
Ő(fiú/lány) tanul
'Ő (fiú/lány) tanul.'

他 / 她 学习 汉语。 Tā xuéxí Hànyǔ.
alany állítmány tárgy
Ő (fiú/lány) tanul kínai.
'Ő (fiú/lány) kínaiul tanul.'

A kínai nyelvben az alanyi rész mindig megelőzi az állítmányi részt.

A magyar nyelvben az egyszerű mondat felépítése hasonlóan tűnhet első látásra, viszont a magyar nyelv sokkal rugalmasabb szórendű, az alany után nem kell feltétlenül hogy a cselekvés következzen, a szavakat pedig ragokkal és egyéb toldalékokkal látja el.

Boglárka megy a boltba. alany + **állítmány** + határozó

Boglárka a boltba megy. alany + határozó + **állítmány**

A kínai mondatok elsődlegesen **topik-komment** tagolást mutatnak, az **alany-állítmány** kapcsolatok másodlagosak. (Gépeskönyv)

A mondat közléstartalmát a szövegelőzményhez, a beszélő és a hallgató közös információállapotához köti, ezért az alapvetően ismert információt képviselő *topik* (ha van) – mindig a mondat elején áll – az új közlési tartalmat megjelenítő komment előtt.

Az információs fókusz alapesetben (90%) a mondat végén áll, szemben a magyar nyelvvel, ahol a fókusz pozíciója az ige vagy az igét közvetlenül megelőző pozíció a mondatban. (É. Kiss 2003) A mondatvégi fókuszpozíciótól a kínaiban – olykor

elenyésző esetben – a jelölt fókuszáló szerkezet vagy hangsúlyozás alkalmazásával el lehet térni.

Hangsúlyozás

A kínai hangzását tekintve az ún. tonális nyelvek közé sorolható, a legszélesebb területen beszélt **mandarin kínai** nyelvben 4 tónus van. A 4 tónus közé tartozik az *egyenletesen magas hanglejtés*, az *emelkedő hanglejtés*, az *eső-emelkedő hanglejtés* és a *hirtelen eső hanglejtés*. Ezek a tónusok jelentésmegkülönböztető szereppel rendelkeznek. A magyar nyelvben a hangok időtartamával, illetőleg képzőkkel, szóösszetételekkel, toldalékolással, ragozással stb. változtatunk a szavak aktuális jelentésén, a kínai nyelvben viszont a tónusok segítenek a szavak jelentésének megváltoztatásában. A tónusok közötti különbség változást okoz az írásban is. (Gépeskönyv)

我的妈妈。 Wǒ de māma.
én anya.
birtokos jelző + birtokszó
'Az én anyám.'

我的马。 Wǒ de mǎ.
én ló.
birtokos jelző + birtokszó
'Az én lovam.'

四 sì = '4-es szám'

死 sǐ = halál, meghal

Az ige

Az ige cselekvést, történést, létezést, állapotváltozást kifejező szófaj. A magyar nyelvben az ige legalapvetőbb tulajdonságai, hogy kétféle ragozása, ezenkívül személye, száma, módja és ideje van, ezek határozzák meg az igealakot. Az ige tehát ragozható.

A mondatban a pozíciója nem állandó, viszont a mondat központi összetevőjét képezi, amelyhez képest nyeri el a többi mondatrész (összetevő) az információs értékét. (É. Kiss 2003)

A kínai nyelvben az ige szintén cselekvést, történést és létezést kifejező szófaj, viszont nincs neki személye, száma, módja, sem ideje. Nem ragozható. Az ige személyét, számát, módját és idejét a szórend, segédigék és a szöveg kontextusa árulja el.

睡觉 **shuìjiào**

alsz(ik)

A magyar nyelvben azonnal kiderül, hogy egyes szám harmadik személyről van szó, aki jelen időben végzi a cselekvést, viszont a kínaiában csak az ige áll magában, és ha nem helyezzük kontextusba vagy ha nincs ellátva segédigével, akkor nincs jelentése.

Ahhoz, hogy kifejezzük a személyt a mondatban, az alanyra van szükség. Egy mondatból soha sem maradhat ki az alany, magyarral szemben ahol alanytalan mondatok is léteznek (pl. virrad, havazik, fagy stb).

她睡觉。 **Tā** shuìjiào.

Ő(lány) alsz(ik).

alany állítmány

'Ő (lány) alszik.'

Ha többes számot akarunk kifejezni, akkor a 们 **-men** kötőszóval fejezhető ki.

她们睡觉。Tāmen shuìjiào.

Ők (lányok) alsz(ik)

alany állítmány

'Ők (a lányok) alszanak.'

Ha az időt fejezzük ki, szükség van segédigékre vagy segédigeszókra, amelyek a múlt, jelen vagy jövőbeli cselekvést fejezik ki.

Jelen idő:

她 现在睡觉。Tā xiànzài shuìjiào.

Ő (a lány) éppen a pillanatban alsz(ik).

alany jelen időt jelölő szó állítmány

'Ő (a lány) éppen a pillanatban alszik.'

她 正在睡觉呢。Tā zhèngzài shuìjiào.

Ő (a lány) most alszik.

alany jelen időt jelölő szó állítmány

'Ő (a lány) most alszik.'

+ **ne** 呢 szócska, amely még jobban alátámasztja a jelen időben történő cselekvést. Nem nélkülözhetetlen.

Múlt idő:

她睡觉过。 Tā shuìjiào guò.

Ő (a lány) alsz(ik) + volt.

alany állítmány + múlt időt jelölő szó

'Ő (a lány) aludt.'

她睡觉了。 Tā shuìjiào le.

Ő (lány) alsz(ik) + volt + el

alany állítmány + múlt időt jelölő szó

'Ő (a lány) elaludt.'

A különbség a két múlt időt jelölő segédige között az, hogy a *guò* szócska inkább múlt időben játszó és befejezett cselekvést fejez ki, míg a *le* szócska konkrét befejezett cselekvést fejez ki. Ez a különbség a magyar nyelvben nemigen érzékelhető, ahogy a példamondatokban is megnyilvánul.

Jövő idő:

A jövő idő kifejezése valamennyire más, mivel ezúttal az ige előtt és után is kiegészítőszóra, pontosabban az ige elé határozószó kerül, amely társul az ige után elhelyezkedő szócskával.

她要睡觉了。 Tā yào shuìjiào le.

Ő (a lány) fog, megy/majd megy alsz(ik).

alany jövő időt jelölő szó állítmány

'Ő (a lány) aludni fog menni.' – a jövő idő fordításában a *le* szócska nem nyilvánul meg.

A főnév

A főnév az egyszerű kínai mondatokban általában megegyezik az alannyal. A főnév szigorúan a főnévi szerkezet végén helyezkedik el, minden módosítója (vonzatok, melléknevek stb) megelőzik.

A magyar nyelvben a főnévi csoport viselkedését külön (igen bonyolult) szabályok írják elő. A főnév helye ugyanis attól függ, hogy milyen kommunikatív és/vagy grammatikai szerepet tölt be a mondatban. (É. Kiss 2003)

Kínai mondatban: 我去买书。 Wǒ qù mǎi shū.

Én megyek **vesz könyv.**

alany állítmány tárgy

'Én megyek könyvet venni.'

Magyar mondatban: Megyek **könyvet venni.** – Nem helytelen fordított helyzetben sem, viszont sokszor gördülékenyebb és természetesebb hangzású a mondat abban az esetben ha a főnév az ige, vagyis a cselekvés előtt (topik pozícióban) helyezkedik el.

A főnevek felosztását illetően, a kínaiiban ugyanúgy mint a magyar nyelvben is léteznek tulajdonnevek és köznevek, élő- és élettelen tárgyakat megnevező főnevek, konkrét és elvont tárgyakat megnevező főnevek.

Tulajdonnév és köznév:

Köznév: 司机 sījī (sofőr), 苹果 píngguǒ (alma)

Tulajdonnév: 可爱迪 Kě Àidí (Kovács Edina)

Élő- és élettelen tárgyak:

Élő: 猫 māo (macska), 狗 gǒu (kutya)

Élettelen: 椅子 yǐzi (szék), 被子 bèizi (bögge)

Konkrét és elvont:

Konkrét: 书 shū (könyv), 学院 Xuéyuàn (iskola)

Elvont: 爱 ài (szerelem)

A melléknév

A melléknevek általában megelőzik a főnevet a kínai mondat szerkezetben, viszont az esetükben annak a lehetősége sincs kizárva, hogy a melléknév a főnév után helyezkedjen el a mondatban. (Gépeskönyv)

A magyar nyelvben a melléknév jelzőként megelőzi a főnevet, viszont állítmányi szerepben követheti is azt.

Kínai mondat, amelyben a melléknév a főnév előtt helyezkedik el:

这是一个漂亮和很长的衣服。Zhè shì yīgè piàoliang hé cháng de yīfu.

Ez egy szép és hosszú ruha.

mutató névmás + határozott névelő + kötőszó + melléknév + tárgy

'Ez egy szép és hosszú ruha.'

Kínai mondat, amelyben a melléknév a főnév után helyezkedik el:

你的朋友很帅。Nǐde péngyou hěn shuài.

A te barát nagyon jóképű.

birtokos jelző + birtokszó alany állítmány

'A te barátod nagyon jóképű.'

A melléknevek elhelyezkedése nem annyira helyhez kötött, mint a főnév vagy az ige pozíciója. Viszont a kínaiakban is, úgy mint a magyarban állítmányi szerepben kerül hátravetett pozícióba a melléknév.

Összegzés

Elmondhatjuk, hogy annak ellenére, hogy a magyar és a kínai nyelv teljesen más nyelvcsaládból származnak és két teljesen más nyelvtípusról van szó, a két nyelvben több a hasonlóság mint gondolnánk.

Felhasznált szakirodalom

- Hanban (Confucius Institute Headquarters). New Practical Chinese Reader.Beijing Language and Culture University Press.Textbook.For Beginners.2009.
- Jerry Schmidt. New Practical Chinese Reader. 2nd Edition.Beijing Language and Culture University Press.Textbook.2013.
- Standard Course HSK 1.Lead Author Jiang Liping.Authors Wang Fang,Wang Feng,Liu Liping.Confucius institute Headquarters (Hanban).Beijing Language and Culture University Press.2013.
- http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Okori.es.keleti.nyelvek.es.irasok/index.asp_id=65.html (2019.04.10.)
- <http://www.chine-culture.com/en/chinese/learn-chinese/lesson-01/grammar.php>
- É. Kiss Katalin, Siptár Péter, Kiefer Ferenc: Új magyar nyelvtan.OSIRIS KIADÓ KFT. (2003).